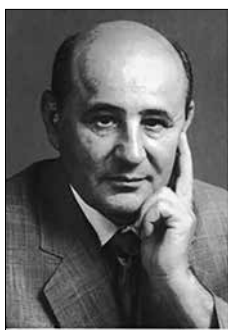

In memoriam

Prof. dr. sc. Mirko Valentić (1932.-2025.)

Dana 18. siječnja 2025. preminuo je u Zagrebu prof. dr. sc. Mirko Valentić, povjesničar, dugogodišnji djelatnik i ravnatelj Hrvatskog instituta za povijest, koji je svojim djelovanjem bitno utjecao na historiografski život Hrvatske u zadnjem desetljeću 20. i početkom 21. stoljeća. Njegovom zaslugom i za vrijeme njegova ravnateljstva došlo je i do preobrazbe Instituta za suvremenu povijest (ranije Institut za historiju radničkog pokreta Hrvatske) u Hrvatski institut za povijest, danas vodeću ustanovu na području povijesnih istraživanja u Hrvatskoj. Odigrao je značajnu ulogu i u osnivanju Podružnice za povijest Slavonije, Srijema i Baranje Hrvatskog instituta za povijest prihvativši inicijativu za osnivanje znanstvene ustanove koja bi se bavila regionalnom poviješću, a koja je pokrenuta u Slavonskom Brodu, u prvom redu nastojanjem dr. sc. Mate Artukovića.

Mirko Valentić rođen je u Ivanjskoj kod Banja Luke 19. rujna 1932. godine. Na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu diplomirao je 1961. te doktorirao 1978. obranivši disertaciju pod naslovom *Vojna krajina i pitanje njenog sjedinjenja s Hrvatskom 1861–1881*. Nakon diplomiranja radio je prvo u Školi za odgajatelje (1961.-1964.), pa kao kustos Povijesnog muzeja Hrvatske (1964.-1971.). Godine 1971. zaposlio se u Institutu za historiju radničkog pokreta Hrvatske (od 1990. Institut za suvremenu povijest, od 1996. Hrvatski institut za povijest) te u toj ustanovi djeluje sve do umirovljenja 2002. (od 1991. kao ravnatelj).

Znanstveno-istraživački opus prof. dr. sc. Valentića bio je raznolik, a glavni pravci njegova znanstvena rada i interesi formirali su se postepeno.

Kao kustos Povijesnog muzeja u Zagrebu objavio je 1969. svoju prvu knjigu *Kameni spomenici Hrvatske* (drugo dopunjeno izdanje tiskano je pod naslovom *Zbirka kamenih spomenika* 2002.), koja se bavi hrvatskom arheološkom baštinom, a istražuje i vojnokrajiske teme te publicira članke “Pitanje Vojne krajine na Hrvatskom saboru godine 1861.” i “Osnovni problemi u ekonomici hrvatsko-slavonske Vojne krajine”. Istovremeno se bavio i gospodarskim razvojem gradova u 18. stoljeću i heraldikom (radovi “Uloga ekonomskih odnosa u razvitku hrvatskih gradova u XVIII st.” i “Pojava, tumačenje i razvitak grbova u Hrvatskoj”).

Uz navedene, prof. dr. sc. Valentića zaokupljale su već tada i teme migracija hrvatskog naroda, i to s naglaskom na preseljenja tijekom osmanske navale na hrvatski povijesni prostor od 16. stoljeća nadalje. Tako se osobito bavio položajem raseljenih Hrvata na području Gradišća u katalogu izložbe *Gradišćanski Hrvati od XVI st. do danas* (1970.), a svoj rad na istraživanjima hrvatske dijaspore nastavlja, tada već kao djelatnik Instituta za historiju radničkog pokreta Hrvatske i član Komisije za kulturne veze s inozemstvom Izvršnog vijeća Sabora Socijalističke Republike Hrvatske, uređujući zajedno sa Zvanom Črnjom i Nikolom Benčićem 1973. knjigu *Gradišćanski Hrvati*.

Kao djelatnik Instituta za historiju radničkog pokreta Hrvatske intenzivnije se fokusirao i na teme s područja ekonomske i političke povijesti Hrvatske 19. stoljeća s naglaskom na prostor Vojne krajine. Radeći na Institutu izrađuje doktorat *Vojna krajina i pitanje njenog ujedinjenja s Hrvatskom: 1861-1881*, koji dopunjen novim istraživačkim spoznajama objavljuje i kao knjigu *Vojna krajina i pitanje njezina sjedinjenja s Hrvatskom: 1849-1881* (1981.). Izradu doktorskog rada i knjige pratila je i objava više članaka u relevantnim povijesnim stručnim časopisima i zbornicima radova. Tako u tom periodu također objavljuje i niz radova vezanih uz vojnokrajisku tematiku poput rada “Hrvatsko-slavonska Vojna krajina u 1860-im godinama” (1972.). U tom se razdoblju bavi i temama vezanim uz ilirizam, hrvatsko nacionalno pitanje i položaj Hrvatske tijekom 19. stoljeća, kao i hrvatskom dijasporom (osobito gradišćanskim Hrvatima) te objavljuje članke “Obilježja povijesnog razvoja Gradišćanskih Hrvata”, “O denacionalizaciji Gradišćanskih Hrvata” i “Školska problematika Gradišćanskih Hrvata” (1977.), “Karakteristike prometne politike Austrije i Ugarske prema Hrvatskoj poslije nagodbe 1867. godine” (1978.) te “Razvojačenje Varaždinske krajine s posebnim osvrtom na područje Čazmanske satnije” (1979.). Kao već profilirani vrsni poznavatelj hrvatske vojnokrajiske historiografije surađuje s drugim znanstvenicima, primjerice Fedorom Moačaninom na katalogu izložbe *Vojna krajina u Hrvatskoj* (1981.). Zajedno s Jaroslavom Šidakom, Vinkom Foretićem, Julijem Grabovcem, Igorom Karamanom i Petrom Strčićem uredio je 1988. uredničku knjigu *Hrvatski narodni preporod – ilirski pokret*. Tematici Ilirskog pokreta vraćao se i kasnije te je 2001. bio glavni urednik zbornika *1848. i 1849.: zbornik radova*.

Tijekom 1990-ih, koje je obilježila ratna situacija i borba Hrvatske za vlastitu samostalnost naprama velikosrpske agresije, prof. dr. sc. Valentić nije odustao od istraživanja položaja hrvatskog naroda tijekom povijesti, osobito tijekom osmanskih provala 16. i 17. stoljeća, koje su uzrokovale radikalne socio-ekonomske promjene. Na svoj osobit istraživački i stručan način uspio je povezati povijesna istraživanja i ozračje svoga vremena baveći se događajima i procesima koji su prethodili ili pak bili temelj događajima u 1990-im godinama. Tako je s jedne strane nastavio istraživanje povijesti Vojne krajine u radu "Temeljne značajke povijesti Vojne krajine", dok je s druge strane proučavao težnje hrvatskog naroda za samostalnošću i ujedinjenjem hrvatskih povijesnih prostora u integralnu državu u 19. stoljeću u radovima "Ustanak u Vojnoj krajini 1871. godine" i "Eugen Kvaternik i ustanak u Krajini 1871. godine", a temama pravaštva i hrvatske nacionalne ideje 19. stoljeća bavio se i u radu "Starčević i velike sile s obzirom na mogućnost stvaranja samostalne hrvatske države". Svoj istraživački interes usmjerio je i na teme o etničkim korijenima Srba i njihove nacionalne ideologije tijekom povijesti. Tako primjerice nastaje njegov rad "Prva programska formulacija velikosrpske ideje", u kojemu analizira prve nacionalne srpske spise 19. stoljeća poput "Načertanija" Ilije Garašanina. (objavljen 1991. u knjizi *Izvori velikosrpske agresije: rasprave, dokumenti, kartografski prikazi*, koju je uredio Miroslav Brandt i čiji prijevod na engleski jezik izlazi pod naslovom *Roots of Serbian aggression: debates, documents, cartographic reviews* 1993. godine). Proučavanje pitanja etniciteta Srba na području Hrvatske i Bosne u sklopu Habsburške Monarhije 19. stoljeća nastavio je i u članku "O etničkom korijenu hrvatskih i bosanskih Srba" (više izdanja), a kasnije i u predgovoru knjige Petra Šimunića "Načertanije": *tajni spis srpske nacionalne i vanjske politike* (1992.) te predgovoru knjige Mile Bogovića *Katolička crkva i pravoslavlje u Dalmaciji za vrijeme mletačke vladavine* (1993.).

Prof. dr. sc. Valentić svoja saznanja prenosio je i na buduće generacije hrvatskih povjesničara te je stoga od 1993. godine predavao na Odjelu za povijest Hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu, u čijem je osnutku također odigrao važnu ulogu. Prepoznajući važnost educiranja mladih naraštaja nekoliko radova je posvetio toj tematici, a kao jedan od autora sudjeluje i u izradi priručnika "Domovinski odgoj: priručnik za hrvatske vojnike, dočasnike i časnike" za djelatnike Hrvatske vojske.

Na sličan način prof. dr. sc. Valentić nastojao je i svjetsku javnost upoznati s poviješću i kulturom hrvatskog naroda te je kao jedan od autora tekstova sudjelovao u izradi kataloga izložbe *The Croats - christianity, culture, art* (1999.), koja je osim u Zagrebu održana i u Vatikanu pod nazivom *I Croati - cristianesimo, cultura, arte*.

U isto vrijeme Valentić je kao ravnatelj Hrvatskog instituta za povijest bio i jedan od inicijatora i organizatora 1. kongresa hrvatskih povjesničara

održanog u prosincu 1999. u Zagrebu, na kojem je održao izlaganje "Nosioci hrvatskog imena, identiteta i državnopravnog kontinuiteta tijekom 17. i 18. stoljeća", koje kasnije objavljuje i kao članak.

Pisanjem predgovora i preuzimanjem uredništva podupirao je razna izdanja koja su se bavila hrvatskom političkom ili kulturnom poviješću. Tako primjerice 1995. godine djeluje kao glavni urednik knjige *Spomenica povodom 50-te obljetnice Bleiburga i Križnog puta: 1945-1995*, a 1998. godine piše predgovor knjizi Luje Tončić-Sorinja *Usamljena borba Hrvatske: od pobjede jezika do pobjede oružja*.

Uz navedeno nije zaboravio na važnost objave i publiciranje povijesnih izvora važnih za hrvatsku povijest, te je stoga bio i inicijator i glavni priređivač kartografske građe iz 18. stoljeća, koju je Institut objavio u ediciji *Hrvatska na tajnim zemljovidima 18. i 19. stoljeća*. Od 1999. do 2009. godine objavljene su tako kartografske zbirke Josefinske izmjere (1763.-1787.) za prostore Gradiške, Brodske, Petrovaradinske, Križevačke, Đurđevačke pukovnije, te Križevačke, Varaždinske i Zagrebačke županije (dva sveska). Prof. dr. sc. Valentić potaknuo je i pokretanje nakladničke cjeline *Biblioteka Hrvatska povjesnica*, u kojoj su objavljena i djela starije hrvatske historiografije u latinskom originalu i prijevodima na hrvatski jezik poput *Komentara o mojem vremenu* Ludovika Crijevića Tuberona, djela *Povijest Stolne crkve zagrebačke* Baltazara Adama Krčelića i djela Juraja Rattkaya *Spomen na kraljeve i banove Kraljevstava Dalmacije, Hrvatske i Slavonije*, ali i rezultati rada suvremenih povjesničara.

Vežanost uz palaču u Opatičkoj 10, sjedište Hrvatskog instituta za povijest, pokazao je, osim velikim trudom koji je uložio u njezinu obnovu krajem 1990-ih, i pišući 2002. predgovor knjizi Olge Maruševski *Iso Kršnjavi: kultura i politika na zidovima palače u Opatičkoj 10*. Prof. dr. sc. Valentić bio je i glavni urednik i jedan od autora tekstova u monografiji o Institutu *Hrvatski institut za povijest: 1996. - 2005. = Croatian Institute for history: 1996-2005*.

Početkom 2000-ih, do kraja radnoga vijeka i umirovljenja, bavio se i temama iz povijesti Domovinskog rata i prvim hrvatskim predsjednikom Franjom Tuđmanom te objavljuje članke u zbornicima radova *O Tuđmanu osobnim pogledom* (2002.) i *Dr. Franjo Tuđman - neoprostena pobjeda: rasprave sa simpozija organiziranog u povodu treće obljetnice smrti prvoga hrvatskog predsjednika* (2003.). Od 2005. godine bio je član Savjeta za pripremu prijatelja suda pred Međunarodnim kaznenim sudom za bivšu Jugoslaviju te je knjigom *Rat protiv Hrvatske 1991.-1995.: velikosrpski projekti od ideje do realizacije* (2010., prijevod na engleski *War against Croatia 1991.-1995.: greater Serbian projects from idea to implementation.*, 2011-12.), na sličan način kao i u svojim ranijim radovima, ukazivao na velikosrpsku ideju kao jednog od glavnih uzročnika zbivanja u Hrvatskoj 1990-ih.

No, treba spomenuti da ni u tom razdoblju prof. dr. sc. Valentić nije zaboravio svoj primarni istraživački interes, odnosno proučavanje povijesti Vojne krajine, te surađuje kao autor poglavlja i cjelina u sintezama hrvatske opće ili kulturne povijesti. Tako je 2003. jedan od suautora u sintezi *Barok i prosvjetiteljstvo (XVII-XVIII. stoljeće)* (2011. objavljena je i na francuskom jeziku pod naslovom *Croatie – le temps du baroque et des lumieres: tresors d’art et de culture (XVIIe – XVIIIe siecle)*), a sudjeluje i kao jedan od glavnih urednika i autora u sintezi hrvatske povijesti Školske knjige *Povijest Hrvata: od kraja 15. st. do kraja Prvoga svjetskog rata*.

Uz doprinos koji je prof. dr. sc. Mirko Valentić dao svojim znanstvenim radom baveći se često u hrvatskoj historiografiji zanemarenim temama te pedagoškom djelatnošću, na kraju ipak ponovno treba na prvom mjestu istaknuti njegovu ulogu u razvoju Hrvatskog instituta za povijest, pa i nastanku njegove Podružnice za povijest Slavonije, Srijema i Baranje. Njegova vizija, organizacijske i pregovaračke sposobnosti omogućile su zapošljavanje mladih znanstvenika, formiranje novih odjela Instituta i širenje područja njegovih istraživanja na sva razdoblja povijesti ovih krajeva te pokretanje izdavačke djelatnosti, čime je bitno utjecao na razvoj hrvatske historiografije. Poštovanje i priznanje za sve što je učinio njegovi su mu suradnici odali i objavljivanjem zbornika *Hereditas rerum Croaticarum ad honorem Mirko Valentić (2003.)*, kao i izborom za zaslužnog znanstvenika (*emeritus*) Hrvatskog instituta za povijest.

Marija Karbić i Vedran Klaužer